

TIẾN TRÌNH BÀI DẠY HÁT CHO HỌC SINH LỚP 6 THEO CHƯƠNG TRÌNH MÔN ÂM NHẠC 2018

I PHẠM THỊ HUỆ

Email: huepham2298@gmail.com

Học viên K15 - Lý luận & Phương pháp Dạy học Âm nhạc - Trường ĐHSP Nghệ thuật Trung ương

PROCESS OF SINGING LESSON FOR 6th GRADE STUDENTS ACCORDING TO THE 2018 MUSIC COURSE

TÓM TẮT

ABSTRACT

Dạy học hát cho học sinh lớp 6 theo chương trình 2018 là phát triển phẩm chất và năng lực, giúp học sinh chủ động lĩnh hội tri thức, phát triển tư duy sáng tạo. Muốn học sinh tích cực và chủ động thì giáo viên cần phải có tiến trình bài dạy hấp dẫn, các bước dạy phát huy tối đa được khả năng chiếm lĩnh kiến thức của học sinh.

Tiến trình bài dạy đóng vai trò rất quan trọng, ảnh hưởng đến chất lượng bài dạy của giáo viên và kết quả tiếp thu kiến thức của học sinh. Giáo viên có tiến trình bài dạy tốt sẽ tạo hứng thú cho học sinh, khơi dậy sự tìm tòi, khám phá và khả năng tự chủ tự học, phát huy tiềm năng tư duy sáng tạo. Vì thế, trong dạy học hát cho học sinh lớp 6 theo phát triển năng lực cần thiết phải có tiến trình bài dạy khoa học, tổ chức hoạt động hấp dẫn, sinh động.

Từ khóa: Dạy bài hát, học sinh lớp 6, chương trình môn âm nhạc

Teaching singing to 6th-grade students according to the 2018 program is to develop qualities and abilities, help students actively acquire knowledge, and develop creative thinking. If you want students to be positive and proactive, teachers need an attractive teaching process and steps that maximize students' ability to master knowledge. The teaching process is very important, affecting the quality of teachers' lessons and the results of students' knowledge acquisition. Teachers with a good teaching process will create excitement for students, stimulate exploration, discovery and the ability to self-study autonomously, promoting creative thinking potential. Therefore, in teaching singing to 6th-grade students according to capacity development, it is necessary to have a scientific teaching process and organize attractive and lively activities.

Keywords: Teaching songs, 6th grade students, music program

ĐẶT VẤN ĐỀ

Đề đáp ứng mục tiêu chương trình giáo dục phổ thông mới năm 2018 của Bộ Giáo dục & Đào tạo về phát triển phẩm chất và năng lực cho học sinh, việc thực hiện tiến trình tổ chức các bước dạy trong dạy học hát là vấn đề rất cần được quan tâm. Hiện nay, không ít giáo viên (GV) dạy học ở phổ thông soạn bài cũng như thực hiện tiến trình bài dạy chưa hoàn toàn đúng với yêu cầu mà Bộ Giáo dục - Đào tạo đề ra do chưa thấu hiểu đầy đủ cách thực hiện. Theo quy định, quy trình tổ chức thực hiện các bước dạy học trong tiến trình một bài dạy theo Chương trình giáo dục phổ thông 2018 gồm có 4 phần: Mở đầu, Hình thành kiến thức mới, Luyện tập, Vận dụng. Do đặc thù môn học Âm nhạc, các phần này có thể được đặt tên là: Khởi động - Nhận diện, Tìm hiểu - Khám phá, Luyện tập, Vận dụng - Sáng tạo. Bài viết sẽ đề cập đến một số vấn đề của tiến trình bài dạy trong dạy học hát cho học sinh lớp 6 theo bộ sách Chân trời sáng tạo.

1. Khởi động - Nhận diện

Mục đích của phần Khởi động - Nhận diện là tạo tâm thế học tập, hứng khởi cho HS trước khi vào học hát và để HS nhận diện nhiệm vụ của bài học. Hiện nay chúng tôi thấy nhiều GV chưa hiểu đúng phần này, thường các GV chỉ khởi động đạt được mục đích đầu tiên đó là tạo sự vui vẻ cho HS trước khi bước vào học hát, GV sử dụng rất nhiều bài không có liên quan đến nội dung bài học để khởi động, dẫn dắt HS vào bài mới. Ví dụ là GV dạy bài hát Đi cấy lúa nhưng lại cho khởi động bằng bài hát A ram sam sam là bài hát của nước ngoài. Như vậy đặt ra câu hỏi: Làm thế nào để nội dung của phần Khởi động liên quan đến phần bài dạy? Bên cạnh việc tạo hứng khởi cho HS thì việc giúp HS nhận diện được nhiệm vụ của bài học là quan trọng.

Cụ thể, khi dạy hát bài Niềm tin thấp sáng trong tim em của nhạc sĩ Bùi Anh Tôn (SGK lớp 6 Chân trời

EDUCATION

sáng tạo), là bài hát về chủ đề ca ngợi nghề dạy học, GV có thể cho HS khởi động bằng cách nghe hoặc cùng hát theo video nhạc mẫu một bài hát mà HS quen thuộc hoặc đã học có nội dung về nghề dạy học như Bài phân hoặc bài Bài học đầu tiên; hướng dẫn HS vừa nghe vừa vỗ đệm hoặc hướng dẫn HS vận động theo nhẹ nhàng để tạo không khí hứng khởi. Với cách cho gõ đệm theo bài hát hoặc cho HS vận động, GV phải dùng những âm hình tiết tấu gõ hoặc tạo những động tác vận động hết sức đơn giản, HS nhìn GV bắt chước được ngay thì mới có hiệu quả, tránh dùng những âm hình tiết tấu khó, động tác vận động khó, sẽ tốn nhiều thời gian để HS làm theo vì phần khởi động chỉ trong 5-6 phút. Sau đó, cho HS xem những hình ảnh về thầy cô, mái trường và đặt những câu hỏi như: Cảm nhận của em khi nhìn những hình ảnh này? Bài hát các em được nghe nói về điều gì? Em hãy đoán hôm nay học hát về chủ đề gì? Với những hoạt động như trên, HS sẽ tự nhận ra chủ đề về thầy cô giáo, cũng đồng nghĩa HS nhận ra nhiệm vụ của giờ học. Từ đó, GV dẫn dắt vào bài mới là học hát bài Niềm tin thấp sáng trong tim em, một trong những bài hát hay về chủ đề thầy cô, về nghề dạy học. Việc nghe một bài hát khác trước khi dạy bài hát Niềm tin thấp sáng trong tim em không làm loãng việc dạy bài hát mới vì bài hát để khởi động chỉ được nghe khoảng 2-3 phút đầu giờ học, cách khởi động này còn củng cố kiến thức cũ mà HS đã được học hoặc mở rộng vốn kiến thức về các bài hát cho HS.

Với bài Mùa khai trường (SGK lớp 6 Chân trời sáng tạo), GV cho HS xem video, những hình ảnh về ngày khai giảng năm học mới, đặt những câu hỏi để HS phát biểu về những trải nghiệm đã từng được biết về âm thanh của những chiếc trống, nêu cảm xúc khi nghe tiếng trống trường; GV hát bài Mùa khai trường hoặc vừa hát vừa chơi đàn, điều khiển HS phụ họa theo bằng các hoạt động gõ nhịp hoặc vận động tự do theo cảm xúc. Từ đó, dẫn dắt và giới thiệu vào bài mới là học hát bài Mùa khai trường.

Ví dụ số 1:

MÙA KHAI TRƯỜNG

Vui tươi, hồn nhiên Nhạc và lời: Phan Việt Phương

Mùa thu sang là mùa khai trường, từng bước chân rộn ràng trên
phố. Kia riu rít từng bầy chim nhỏ, với khăn quàng đỏ thắm trên vai.

Khởi động có nhiều cách khác nhau, mỗi GV có thể thực hiện hoàn toàn khác nhau nhưng mục đích chung phải là dẫn dắt vào bài học, HS nắm rõ được nhiệm vụ của bài học và tạo cho HS không khí hứng khởi trước khi vào bài mới. Ở mỗi tiết dạy, bài dạy hát không nên lặp lại những cách khởi động giống nhau sẽ tạo nên sự nhàm chán.

2. Tìm hiểu - Khám phá

Phần Tìm hiểu - Khám phá bao gồm những hoạt động nhằm giúp HS nắm được nội dung kiến thức của bài mới. Ở phần này, trong dạy hát có 2 hoạt động chính là: Nghe bài hát và tìm hiểu bài hát.

a. Nghe bài hát:

Mục đích cho HS nghe bài hát là để HS nhận diện giai điệu, thưởng thức và cảm nhận bài hát. Chẳng hạn, khi dạy bài Kỷ niệm xưa (Nhạc Scotland) của SGK lớp 6 Chân trời sáng tạo, có giai điệu nhịp nhàng, uyển chuyển, phù hợp để nhảy múa, GV có thể cho HS nghe bài hát bằng cách trình diễn bài hát thật chuẩn xác và diễn cảm.

Ví dụ số 2:

KỶ NIỆM XƯA
(Auld lang syne)

Nhạc Scotland
Phong dịch: Tô Mai, Mai Hồng

Vừa phải, tha thiết

Bạn ơi ta vui đến đây, cùng nhau sum vầy rồi mai xa cách. Hãy
luôn nhớ những ngày qua, cùng nhau hát mừng ta vui gặp nhau.

GV có thể vừa hát vừa kết hợp đệm đàn, làm sao cho HS cảm nhận được bài hát được học là một bài hát hay thì các em mới hào hứng học. Nếu GV nhận thấy mình hát bài đó không hay thì nên mở băng đĩa nhạc hoặc video bài hát mẫu cho HS nghe. Với HS, có thể hướng dẫn các em lắng nghe để nhận diện và cảm nhận giai điệu của bài Kỷ niệm xưa, có thể hướng dẫn các em hòa theo âm thanh bài hát bằng cách thể hiện cảm xúc qua nét mặt, cử chỉ, hoặc gõ nhịp theo...

b. Tìm hiểu bài hát:

Phần Tìm hiểu bài hát có mục đích là để HS nắm được nội dung ý nghĩa của bài, biết đôi nét về tác giả hoặc thể loại bài hát (nếu là bài dân ca không có tác giả). Phần tìm hiểu tác giả, không nên giới thiệu quá chi tiết mà chỉ cần nêu đôi nét về nơi hiện công tác, sự nghiệp sáng tác nổi bật là gì, đặc biệt là có sáng tác ca khúc thiếu nhi nào nổi tiếng để HS hiểu thêm, tạo sự trân trọng với nhạc sĩ.

Với phần tìm hiểu bản nhạc của bài hát cần đạt được mục đích là HS nắm được các ký hiệu liên quan đến hát như các cao độ, trường độ, các dấu nối, luyến, láy, ký hiệu dấu nhắc lại, khung thay đổi (nếu có) trong bài để HS biết cách thực hiện. GV cần cho HS tự tìm hiểu trước, trả lời câu hỏi: Quan sát bản nhạc và chỉ ra những ký hiệu âm nhạc đã học (loại nhịp, cao độ, trường độ, nhịp độ, các ký hiệu khác...). Với bài Mùa khai trường ở ví dụ trên, GV cần cho HS chú ý các trường độ móc giật, chú ý quãng 9 Là - Si nhảy xa khó hát. Đặc biệt, với bài về cấu trúc GV cần hướng

EDUCATION

dẫn HS cùng GV chia câu hát cho bài, với bài khó chia câu hát thì GV chia câu hát để HS biết các chỗ lấy hơi.

Việc tìm hiểu thường xuyên như vậy không chỉ giúp HS nhận biết được các kiến thức liên quan đến học hát để hát cho đúng mà còn củng cố kiến thức đã học và mở rộng thêm kiến thức mới về lý thuyết âm nhạc.

3. Luyện tập

Mục tiêu của phần này là HS hát đúng giai điệu, lời ca, thể hiện được tính chất âm nhạc của bài hát. GV cần cho HS thực hiện lần lượt các bước: khởi động giọng, học bài hát (hát từng câu, hoàn thiện cả bài), sau đó cho HS luyện tập bằng nhiều hình thức (tổ, nhóm, cá nhân...). Đây là phần dạy rất căn bản của dạy học hát ở phổ thông mà bất cứ hình thức dạy nào cũng phải thực hiện.

a. Khởi động giọng

Mục đích của khởi động giọng hướng tới 2 điều: Một là để giọng hát được thông thoáng, các cơ quan phát âm như cổ họng, thanh quản được sưởi ấm, tựa như học thể dục phải khởi động tay, chân trước khi vào bài luyện. Hai là, khởi động giọng góp phần phát triển giọng hát, giúp cho giọng hát vang hơn, hơi thở tốt hơn, HS biết một vài kỹ thuật hát sơ giản để áp dụng vào bài hát, nếu GV dạy tốt còn có thể mở rộng âm vực giọng hát cho HS bằng cách hướng dẫn HS nữ biết pha giọng khi lên cao, không hát bằng giọng thật, giọng cô.

Để thực hiện hoạt động khởi động giọng, GV có thể tổ chức cho HS luyện bằng các trò chơi có tác động đến hoạt động của cơ quan phát âm, khám phá khả năng phát âm của giọng nói - giọng hát (vocal exploration) hoặc có thể cho HS luyện bằng các mẫu âm đơn giản với các âm mi, ma, mô... Cách khởi động giọng này khá tiệm cận với luyện thanh trong thanh nhạc, không chỉ để giọng hát của HS thông thoáng mà còn phát triển giọng hát như nêu ở trên. Tuy vậy, với HS THCS nói chung, HS lớp 6 nói riêng, cần khống chế thời gian chỉ luyện trong 3-4 phút và bằng mẫu âm hết sức đơn giản như:

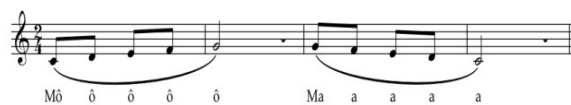
Mẫu âm 1:

Mẫu âm 2:

Khi đến giai đoạn giữa năm học hoặc cuối năm học, HS nắm được cách luyện giọng có thể cho mẫu âm khó hơn như:

Luyện mẫu âm theo cách nâng cao dần theo các bậc âm của thang âm tự nhiên (Đô - Rê - Mi - Pha - Son - La - Si) đến những âm cao nhất mà HS có thể hát được, không luyện nâng dần nửa cung như thanh nhạc chuyên nghiệp vì tốn nhiều thời gian.

b. Dạy bài hát

Mục tiêu của phần này là HS hát đúng giai điệu, lời ca của bài hát, biết cách thể hiện tính chất âm nhạc. GV hướng dẫn HS hát theo lối móc xích, theo phân đoạn ngắn... phổ biến và hiệu quả nhất vẫn là HS tập hát thông qua việc nghe GV đàn giai điệu và hát mẫu. Đôi khi cần chỉ định những HS hát giỏi để hát mẫu thay cho GV nhằm phát huy tính tích cực của HS. Việc dạy học hát gồm 2 phần chính: Hát từng câu, ghép đoạn và hoàn thiện cả bài.

*Tập hát từng câu

Mục tiêu của việc tập hát từng câu là để giúp HS hát đúng giai điệu và lời ca của từng câu hát, rèn luyện tai nghe nhạc và thể hiện được những chỗ khó trong bài. Tập hát từng câu là bước trọng tâm, nó đòi hỏi HS phải cố gắng nhiều nhất. Nếu không hoàn thiện được bước tập hát từng câu thì việc thực hiện các bước sau là hát cả bài và củng cố luyện tập sẽ không thu được kết quả tốt.

Cụ thể với bài Mùa khai trường, GV đàn và hát mẫu từng câu, hướng dẫn HS hát. GV cần hát mẫu nhiều lần những chỗ khó và cho HS hát lại nhiều lần, sửa các chỗ HS hát sai. Lưu ý GV hướng dẫn cho HS lấy hơi sâu sau mỗi tiết nhạc; đối với câu 2, GV cần hướng dẫn và hát mẫu nhiều lần ở chữ “áp” lướt giọng từ nốt thấp lên nốt cao và nốt ngân dài ở chữ “trời”.

Ví dụ số 3:

MÙA KHAI TRƯỜNG (Trích) Phan Việt Phương

Vui tới lớp em vui tới trường, Chào những trưa mùa hè ấm áp. Mùa thu

sang theo bông cúc vàng, màu hoa mang màu ông mặt trời.

*Hát cả bài

Sau khi dạy HS hát xong từng câu và ghép đoạn, GV cho HS ghép toàn bài Mùa khai trường với nhịp độ vừa phải sau đó hướng dẫn các em cách hát hay hơn, hát diễn cảm hơn, và thể hiện tính chất vui tươi, trong sáng của bài hát. GV hướng dẫn HS về cách lấy hơi, thể hiện đúng chỗ luyện lấy, ngân dài; hát vang, sáng.

EDUCATION

*Hoàn thiện bài hát

Mục tiêu của phần này là giúp HS hát thuộc lời ca, hát đúng hơn, hát hay hơn và yêu thích bài hát hơn. Đa số các GV chỉ chú tâm đến cho HS thuộc bài hát mà ít quan tâm đến việc cho HS hát làm sao cho khẩu hình tốt, hơi thở đúng.

Việc lặp đi lặp lại bài hát không chỉ giúp những HS học còn yếu hát chính xác mà còn tập thêm cho các em thể hiện tình cảm, sắc thái của bài; đồng thời giúp HS phát triển tai nghe, nâng cao khả năng cảm thụ bài hát, tăng sự tự tin, phát huy tính tích cực và khả năng sáng tạo của HS.

4. Vận dụng - sáng tạo

Mục tiêu của phần này là HS biết vận dụng những kiến thức đã học để áp dụng vào một nhiệm vụ nào đó. Chẳng hạn như HS biết hát với nhiều hình thức khác nhau, biết gõ đệm hoặc vận động cơ thể theo bài hát, biết rút ra bài học giáo dục. Vận dụng - sáng tạo là nội dung quan trọng, là một trong những mục tiêu của bộ môn Âm nhạc giúp HS tự tin, phát triển năng lực sáng tạo trong học tập.

a. Vận dụng:

Ở bước này, học sinh vận dụng kiến thức đã học để trình diễn bài hát. GV có thể cho HS trình diễn bài hát bằng nhiều hình thức (cá nhân, cặp đôi, nhóm nhỏ, nhóm lớn, tổ, dãy, cả lớp...); hoạt động kết hợp (HS vỗ tay, gõ đệm, đánh nhịp, vận động, nhảy múa, chơi trò chơi, biểu diễn...).

b. Sáng tạo:

Mục tiêu của bước này là giúp HS bộc lộ và phát huy được khả năng sáng tạo. GV có thể cho HS chơi những trò chơi hoặc hát bài hát theo nhiều phong cách, biểu diễn bằng nhiều cách khác nhau như:
- GV cho HS sáng tạo bằng cách khuyến khích HS tự đưa ra các hình thức vận động, hình thức hát, hình thức biểu diễn, đưa ra cách gõ đệm, đặt lời mới, sáng tạo một số trò chơi...

- Cho HS tự dàn dựng những tiết mục của mình tự chuẩn bị để trình diễn trước tập thể lớp (GV chỉ gợi ý khi cần thiết).

- GV cho HS thi đua hát theo các phong cách tự chọn, dưới hình thức tổ hoặc nhóm.

Thông qua các hình thức và trò chơi đó, HS được phát huy khả năng sáng tạo nên sẽ hào hứng tham gia.

Với bài Tiếng chuông và ngọn cờ, GV có thể tổ chức cho HS cuộc thi sáng tạo theo nhóm. GV gợi ý 1 số động tác vận động và khuyến khích HS sáng tạo động tác để biểu diễn phụ họa cho bài hát. Sau đó cho từng nhóm một biểu diễn trước lớp, nhóm nào biểu diễn

hay nhất sẽ được phần thưởng hoặc điểm thưởng. Cuối cùng, GV cho HS hát lại bài hát kết hợp vận động theo nhạc với mẫu vận động đã được học.

c. Rút ra bài học giáo dục:

Sau khi học xong bài hát, GV cần cho HS rút ra ý nghĩa nội dung tư tưởng của bài hát, rút ra bài học giáo dục phẩm chất cho HS.

Tóm lại, trong giờ học âm nhạc ở nhà trường phổ thông thì học hát là phân môn chiếm nhiều thời lượng, được HS chú ý hơn cả. Trong tiết học hát, trong từng phần của 4 phần được quy định như trên, GV có thể linh hoạt thay đổi trình tự các bước dạy hát sao cho phù hợp với điều kiện về khả năng ca hát của HS và thực tiễn sư phạm của lớp học.

KẾT LUẬN

Tiến trình bài dạy trong dạy học hát cho học sinh lớp 6 theo phát triển năng lực là một quy trình quan trọng đáp ứng chương trình 2018, giúp HS chủ động và hào hứng học tập qua việc tổ chức các hoạt động phù hợp. Từ đó, phát triển năng lực tự chủ và tự học của HS. Tuy vậy, GV phải suy nghĩ nhiều hơn, tư duy cho từng tiết dạy, không thể rập khuôn cho tất cả các tiết dạy, nhất là ở các phân Khởi động và Vận dụng - Sáng tạo.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Đặng Thành Hưng (2002), *Dạy học hiện đại - lý luận - biện pháp - kĩ thuật*, Nxb Đại học Quốc gia, Hà Nội.
2. Hồ Ngọc Khải, Nguyễn Thị Tố Mai (đồng Tổng chủ biên, 2021), *SGK Âm nhạc 6 bộ Chân trời sáng tạo*, Nxb Giáo dục Việt Nam, Hà Nội.
3. Hồ Ngọc Khải, Nguyễn Thị Tố Mai (đồng Tổng chủ biên, 2021), *Sách giáo viên Âm nhạc 6 bộ Chân trời sáng tạo*, Nxb Giáo dục Việt Nam, Hà Nội.
4. Nguyễn Thị Tố Mai (2022), *Phương pháp dạy học theo phát triển năng lực, Tài liệu nội bộ dạy môn Phương pháp dạy học Trường ĐHSP Nghệ thuật TW*.
5. Bernd Meier, Nguyễn Văn Cường (2012), *Lý luận dạy học hiện đại, Một số vấn đề đổi mới phương pháp dạy học*, Trường Đại học sư phạm Hà Nội, trường Đại học Potsdam.